Το Γενέσιο της Θεοτόκου - Ερμηνεία της εικόνας

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 8 Σεπτεμβρίου, 2011

Λίγες ημέρες μετα την έναρξη του εκκλησιαστικού έτους, την 8η Σεπτεμβρίου, η Εκκλησία μας πανηγυρίζει «το Γενέθλιον της Υπεραγίας Δεσποίνης ημών Θεοτόκου και αειπαρθένου Μαρίας».

Διά το γεγονός αυτό τα Ευαγγέλια σιγούν. Η ίδια άλλωστε σιγή απλώνεται γύρω από το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της Θεοτόκου. Ελάχιστοι είναι και οι λόγοι της, που διεσώθησαν. Αρκεί νά σημειωθεί, ότι η προτροπή πρός τους υπηρέτες κατα το θαύμα εν Κανά της Γαλιλαίας «ό,τι άν λέγῃ (ο Χριστός) ὑμῖν, ποιήσατε» (Ιω. 2, 5) είναι οι τελευταίοι της λόγοι, που αναφέρουν τα Ευαγγέλια. Από τότε (το θαύμα έγινε στις αρχές του πρώτου έτους της δημοσίας δράσεως του Κυρίου) και στο εξής η Θεοτόκος παρακολούθησε με σιωπή την δράσι του Υιού της και σιωπηλή έπνιξε τον πόνο της κάτω από τον Σταυρό Του.
Τα κενά των Ευαγγελίων περί του βίου της Υπεραγίας Θεοτόκου συμπληρώνουν οι απόκρυφοι διηγήσεις. Αυτές, γραμμένες από ευσεβείς συγγραφείς και πλουτισμένες από την φαντασία των, δίδουν πληροφορίες διά την Γέννηση της, την παιδική της ηλικία, την Κοίμηση της. Η Εκκλησία πήρεν από τα κείμενα αυτά τις παραδόσεις, που θεώρησε αληθινές και τις διεφύλαξε στις εορτες, τους ύμνους, τις εικόνες, που έγιναν με το υλικό των.

Μία από τις απόκρυφες διηγήσεις είναι το «Πρωτευαγγέλιον του Ιακώβου», το οποίο διηγείται μεταξύ άλλων και τα της Γεννήσεως της Θεομήτορος. Από αυτό μανθάνομε τα ονόματα των γονέων της, που είναι Ιωακείμ και Άννα, την ατεκνία των, την καταγωγή του Ιωακείμ από το βασιλικό γένος του Δαβίδ κ. ά. Εδώ βλέπομε την θλίψη και τα δάκρυα του ανδρογύνου διά την ατεκνία του, καθώς και τις προσευχές και τις νηστείες του διά την απόκτηση τέκνου.

Διά νά κατανοήσωμε τα εικονιζόμενα στην παράσταση της Γεννήσεως της Θεοτόκου, πρέπει να παραθέσωμεν μερικά αποσπάσματα από την διήγηση του Ιακώβου:

«Και ιδού άγγελος Κυρίου επέστη λέγων αυτή· Άννα Άννα, επήκουσε Κύριος της δεήσεώς σου, και συλλήψει και γεννήσεις, και λαληθήσεται το σπέρμα σου εν όλη τη οικουμένη... Και ιδού ήλθον άγγελοι δύο λέγοντες αυτή· Ιδού Ιωακείμ ο ανήρ σου έρχεται μετα των ποιμνίων αυτού. άγγελος γάρ Κυρίου κατέβη προς αυτόν λέγων· Ιωακείμ Ιωακείμ, επήκουσε Κύριος ο Θεός της δεήσεώς σου· καταβηθι εντεύθεν· ιδού

γάρ η γυνή σου Άννα εν γαστρί λήψεται... Και ιδού Ιωακείμ ήκε μετα των ποιμνίων αυτού, και έστη Άννα προς την πύλην και είδε τον Ιωακείμ ερχόμενον, και δραμούσα εκρεμάσθη εις τον τράχηλον αυτού... Επληρώθησαν δε οι μήνες αυτής· εν δε τω ενάτω μηνί εγέννησεν Άννα. Και είπεν τη μαία· Τιεγέννησα; Η δέ είπεν· Θήλυ· Και είπεν Άννα· Εμεγαλύνθη η ψυχή μου εν τη ημέρα ταύτῃ· και ανέκλινεν αὐτήν. Πληρωθεισών δέ των ημερών απεσμήξατο Άννα, και έδωκεν μασθόν τη παιδί, και επωνόμασε το όνομα αυτῆς Μαριάμ».

Όπως βλέπομε στην διήγηση, η Γέννησις της Παναγίας αναγγέλλεται υπό του αγγέλου ύστερα από μακράν περίοδον ατεκνίας των γονέων της. Άγγελος αναγγέλλει την γέννηση και άλλων βιβλικών προσώπων: του Σαμψών, του Σαμουήλ, του Ιωάννου του Προδρόμου. Η Γέννησις όμως της Παναγίας διαφέρει, διότι είναι «τοῦ Ἀδάμ ἡ ἀνάπλασις καί τῆς Εὔας ἡ ἀνάκλησις· τῆς ἀφθαρσίας ἡ πηγή καί τῆς φθορᾶς ἀπαλλαγή, δι᾽ ἧς ἡμεῖς ἐθεώθην καί τοῦ θανάτου ἐλυτρώθημεν...» (Δοξαστικόν της Λιτής του πλ. δ᾽ ήχου).

Την σύγκριση μεταξύ της μητρός της Παναγίας και άλλων ατέκνων γυναικών της Αγίας Γραφής κάνει ωραιότατα το γ᾽ Στιχηρόν του Εσπερινού της εορτής του πλ. β᾽ ήχου:

«Εἰ και θείῳ βουλήματι περιφανεῖς στεῖραι γυναῖκες εβλάστησαν, αλλά πάντων η Μαρία των γεννηθέντων θεοπρεπώς ὑπερέλαμψεν· ότι και αγόνου παραδόξως τεχθεῖσα μητρός, έτεκεν εν σαρκί των απάντων Θεόν, ὑπέρ φύσιν εξ ασπόρου γαστρός...».

Όπως βλέπομε σε όλα σχεδόν τα τροπάρια της ιεράς Ακολουθίας του Γενεθλίου της Υπεραγίας Θεοτόκου, οι ιεροί υμνογράφοι τονίζουν, παραλλήλως προς την Γέννηση της Παναγίας, και τον ρόλο της ως Μητρός του Θεού. Ακόμη στη λύση της στειρώσεως της Άννης διαβλέπουν -κατα την διδασκαλίαν των Πατέρων της Ἐκκλησίας- τη λύση της στειρώσεως της ανθρωπίνης φύσεως, η οποία θα απολαύσει τους καρπούς της θείας Χάριτος. Η Χάρις αυτή «καρπογονεῖν λαμπρώς απάρχεται» με την Γέννηση της Θεοτόκου.

Ερμηνεία της εικόνας (Του Χρήστου Γ. Γκότση)

Ο βυζαντινός αγιογράφος της εικόνος της Γεννήσεως της Θεοτόκου ακολουθεί στην ένταξη των σχετικών σκηνών το απόκρυφο Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου διά να υπογραμμίσει τη θαυματουργική Γέννησι της Θεοτόκου. Ταυτοχρόνως όμως μένει πιστός στη διδασκαλία της Εκκλησίας, όπως την βλέπομε στα τροπάρια της εορτής. Διά τούτο ενώ εικονίζει την Θεοτόκο εντός λίκνου, ως βρέφος εσπαργανωμένον, δέν

παραλείπει να επιγράψει υπεράνω της κεφαλής της τα συνήθη συμπιλήματα ΜΡ - ΘΥ (Μήτηρ Θεού).

Σε όλα σχεδόν τα τροπάρια τόσον της εορτής της Γεννήσεως της Θεοτόκου, όσον και της Συλλήψεως της Αγίας Άννης (9 Δεκεμβρίου), τονίζεται ότι η γεννηθεῖσα ή συλληφθεῖσα παιδίσκη είναι Μητέρα του Θεού.

Στην εικόνα, δεσπόζει η μορφή της Αγίας Άννης, που εικονίζεται μισοκαθισμένη στο κρεββάτι. Με την αριστερά της χειρα, που μόλις προβάλλει από το ολοκόκκινο μαφόριό της, στηρίζει την κεκλιμένη κεφαλή της. Οι ευσεβείς σκέψεις, στις οποίες έχει βυθισθεί, λόγῳ του παραδόξου θαύματος, διαβάζονται στην έκφραση του προσώπου της.

Στο μέσον της εικόνος εικονίζονται οι υπηρέτριες, αι «παιδίσκαι», που σπεύδουν να δώσουν φαγητό στη λεχώ και να την περιποιηθούν. Η μεσαία ίσως να είναι η Ιουδίθ, την οποία κατ᾽ όνομα αναφέρει το Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου. Μία από τις υπηρέτριες μεέ ριπίδιο κάμνει αέρα στην Άννα.

Η σκηνή στο άνω αριστερό μέρος της εικόνος έχει εμπνευσθεί από την συνάντηση του Ιωακείμ και της Άννης μετά την αναγγελία υπό του αγγέλου περί αποκτήσεως τέκνου. Οι δύο ευτυχισμένοι γονείς εναγκαλίζονται και ασπάζονται στην πύλη του σπιτιολυ των (ή στην Χρυσή πύλη της πόλεως). Η Αγία Άννα λέγει στον άνδρα της, κατά το Πρωτευαγγέλιο: «Νῦν οἶδα ὅτι Κύριος ὁ Θεός εὐλόγησέ με σφόδρα...».

Στο δεξιό μέρος της εικόνος εικονίζεται ο Ιωακείμ σε στάση προσευχής. Σε αυτή την ιερή στιγμή τον ευρήκε ο άγγελος, που του μετέφερε την χαρμόσυνη είδηση. Ο Ιωακείμ ευρίσκεται απέναντι από την Θεοτόκο, έχει στραμμένο το βλέμμα του προς αυτήν και συνομιλεί μαζί της.

Πλησίον της νεογεννήτου Παναγίας κάθεται γνέθουσα μία παιδίσκη.

Στην όλη εικόνα κυριαρχεί ο τόνος της χαράς. Τα χρώματα των ενδυμάτων και των αρχιτεκτονημάτων είναι ζωηρά, τα πρόσωπα φωτεινά, όπως άλλωστε ταιριάζει στη γέννηση τέκνου ύστερα από πολλά χρόνια αναμονής.

Κλείνομε την ανάλυση της εικόνος της Γεννήσεως της Θεοτόκου μέ απόσπασμα από τον λόγο του Αγίου Ἰωάννου Δαμασκηνού «Εἰς τό Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου»:

«Ω ζεύγος λογικών τρυγόνων Ιωακείμ και Άννα το σωφρονέστατον. Υμείς τον της φύσεως νόμον, την σωφροσύνην, τηρήσαντες των υπέρ φύσιν κατηξιώθητε· τετόκατε (=έχετε γεννήσει) γαρ τω κόσμῳ Θεού μητέρα απείρανδρον. Υμείς ευσεβώς και οσίως

εν ανθρωπίνῃ φύσει πολιτευσάμενοι, υπέρ αγγέλους και των αγγέλων δεσπόζουσαν νυν θυγατέρα τετόκατε. Ω θυγάτριον ωραιότατον και γλυκύτατον· ω κρίνον αναμέσον των ακανθών εκφυέν εξ ευγενεστάτης και βασιλικωτάτης ρίζης δαβιτικής... Ω ρόδον εξ ακανθών των Ιουδαίων φυέν και ευωδίας θείας πληρώσαν τα σύμπαντα. Ω θύγατερ Αδάμ και μήτηρ Θεού. Μακαρία η οσφύς και η γαστήρ εξ ων ανεβλάστησας· μακάριαι αι αγκάλαι αι σε εβάστασαν και χείλη τα των αγνών φιλημάτων σου απολαύσαντα, μόνα τα γονικά, ίνα ης εν πάσιν αειπαρθενεύουσα».

Απολυτίκιο της εορτής

Ἦχος δ'

Ἡ γέννησίς σου Θεοτόκε, χαρὰν ἐμήνυσε πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· ἐκ σοῦ γὰρ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ λύσας τὴν κατάραν, ἔδωκε τὴν εὐλογίαν· καὶ καταργήσας τὸν θάνατον, ἐδωρήσατο ἡμῖν ζωὴν τὴν αἰώνιον.

Προσεγγίσεις στην εορτή

Εικοστός τρίτος από του γένους του Δαυίδ ευρίσκεται ο Ματθάν, ο οποίος ενυμφεύθη την Μαρία εκ της φυλής του Ιούδα. (Ο Ματθάν υπήρξε ιερεύς επί της βασιλείας Κλεοπάτρας και Σαπώρου ή Σαβωρίου, βασιλέως Περσών & της βασιλείας Ηρώδου του Αντιπάτρου). Από την ένωσή τους, γεννήθηκαν 3 θυγατέρες, η Μαρία, η Σωβή & η Άννα & 1 υιός, ο Ιακώβ, ο πατέρας του Ιωσήφ του τέκτονος. Η Μαρία εγέννησε τη Σαλώμη τη μαμή, η Σωβή την Ελισσάβετ (τη μητέρα του Αγ. Ιωάννου του Πρόδρομου) & η Άννα που ήλθε εις γάμου κοινωνία με τον μεγαλοκτηματία Ιωακείμ, τη Θεοτόκο Μαρία, στη Ναζαρέτ (χωριό της Παλαιστίνης).

Το γεγονός αυτό εορτάζει η αγία Εκκλησία πανηγυρικώς την 8 η Σεπτεμβρίου κάθε έτους.

Η Παναγία έχει κεντρική θέση στην θεία Λατρεία. Το εκκλησιαστικό έτος πλαισιώνεται με θεομητορικές εορτές• αρχίζει με το «Γενέσιον της Υπεραγίας Θεοτόκου», ενώ τελειώνει με την «Κατάθεσιν της Τιμίας Ζώνης της Θεοτόκου».

Αιτία πνευματικής χαράς και αγαλλιάσεως είναι η σημερινή ημέρα, γιατί σήμερα

εορτάζομε την γέννηση της αειπαρθένου και Θεοτόκου Μαρίας, του ευωδεστάτου άνθους που βλάστησε «εκ της ρίζης Ιεσσαί». Εορτάζομε «παγκοσμίου ευφροσύνης γενέθλιον», που καθίσταται «η είσοδος όλων των εορτών και το προοίμιο του μυστηρίου του Χριστού», κατά τον άγιο Ανδρέα Κρήτης. Γέννηση, που έγινε πρόξενος της αναγεννήσεως, αναπλάσεως και ανακαινίσεως των πάντων. Σήμερα γεννιέται Αυτή που θα γεννήσει εν χρόνω, κατά ανερμήνευτο και παράδοξο τρόπο, τον άχρονο και προαιώνιο Θεό Λόγο, τον Δημιουργό και Σωτήρα του κόσμου.

Ολόκληρο πλήθος από προεικονίσεις, προτυπώσεις και προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης σε Αυτήν αναφέρονται. Αποτελεί την αποκορύφωση, την ολοκλήρωση της παλαιοδιαθηκικής παιδαγωγικής προετοιμασίας της ανθρωπότητος για την υποδοχή του σαρκωθέντος Σωτήρος Θεού. Την Παναγία μας προεικόνιζαν η άφλεκτος βάτος στο όραμα του Μωυσή, οι θεόγραφες πλάκες και η κιβωτός του Νόμου, το ουράνιο μάννα και η χρυσή στάμνα, η λυχνία και η τράπεζα, η ράβδος Ααρών η βλαστήσασα, η κλίμακα του Ιακώβ, ο πόκος του Γεδεών, το αλατόμητον όρος του Δανιήλ, η κάμινος που με το πυρ δρόσιζε τους Τρεις Παίδες, αλλά και αυτά τα Αγια των Αγίων της σκηνής του μαρτυρίου. Η Θεοτόκος είναι το μεταίχμιο μεταξύ Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Για την Παλαιά αποτελούσε το κήρυγμα των προφητών, την προσδοκία των δικαίων• ενώ για την Καινή Διαθήκη γίνεται ο γλυκασμός των αγγέλων, η δόξα των αποστόλων, το θάρρος των μαρτύρων, το εντρύφημα των οσίων, το καύχημα του ανθρωπίνου γένους, γι' αυτό και μακαρίζεται από «πάσα γενεά».

Όλη η δημιουργία περίμενε την γέννησή της. Η Παναγία μας είναι «ο καρπός των κτισμάτων» κατά τον άγιο Νικόλαο Καβάσιλα, δηλαδή το σημείο εκείνο στο οποίο κατατείνει ολόκληρη η κτίση. Όπως το δένδρο υπάρχει για τον καρπό, έτσι η κτίση υπάρχει για την Παρθένο και η Παρθένος για τον Χριστό. Όπως τονίζουν οι Πατέρες όχι μόνον οι άνθρωποι, αλλά και ο ουρανός και η γη, όλη η ορατή και αόρατη κτίση δημιουργήθηκαν για την άχραντο Παρθένο. Όταν ο Θεός στην αρχή των αιώνων ατενίζοντας προς τα δημιουργήματά του, είπε ότι είναι «καλά λίαν», ουσιαστικά έβλεπε μπροστά του τον καρπό όλης της δημιουργίας, την Υπεραγία Θεοτόκο, και ο έπαινός του ήταν στην πραγματικότητα «ευφημία της Παρθένου».

Κατά την σημερινή ημέρα ευεργετείται όλη η κτίση από την γέννηση της πανάμωμης Δέσποινάς μας. «Το καινότατον αυτό δημιούργημα» δεν ήταν απλά η καλύτερη γυναίκα στην γη, ούτε η καλύτερη γυναίκα όλων των εποχών, αλλά ήταν Αυτή η μοναδική που θα μπορούσε να κατεβάσει τον ουρανό στην γη, να κάνει τον Θεό άνθρωπο. Ο δημιουργός Θεός Λόγος έπλασε τέτοια την ανθρώπινη φύση, ώστε όταν θα χρειαζόταν να γεννηθεί, να λάβει από αυτήν την μητέρα του. Ο αόρατος και αθέατος Θεός έρχεται δι' Αυτής επί γης και γίνεται ορατός• ενώνεται και κοινωνεί με την κτίση με έναν ουσιαστικότερο και πιο ενοειδή τρόπο. Ενώνει δια της ανθρωπίνης φύσεώς του όλη την κτίση στην υπόστασή του και την θεώνει. Ο

ανείδεος και απερίγραπτος Θεός λαμβάνει «δούλου μορφήν» (Φιλιπ. 2,7), ανθρώπινη σάρκα και λογική ψυχή, συναναστρέφεται με τους ανθρώπους και περπατά πάνω στην γη. Ο «αχώρητος παντί» θα χωρέσει στην παρθενική μήτρα της Θεοτόκου, ώστε η Παναγία μητέρα του να καταστεί η «χώρα του Αχωρήτου».

Σήμερα λύνεται η στειρότητα της Αννας και γεννάται «το κειμήλιον της Οικουμένης», κατά την έκφραση του αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας. Παρόμοιο θαύμα έκανε ο Θεός πολλές φορές στην Παλαιά Διαθήκη στην Σάρρα την σύζυγο του πατριάρχου Αβραάμ, στην Ρεβέκκα την σύζυγο του Ισαάκ, στην Αννα την μητέρα του προφήτου Σαμουήλ, στην Ελισάβετ την μητέρα του προφήτου Προδρόμου. Ομως διαφέρει κατά πολύ το σημερινό θαύμα. Μπορεί τα τέκνα των παραπάνω μητέρων, των οποίων η μακροχρόνια στειρότητα λύθηκε θαυματουργικά, να ήταν ενάρετα και άγια, αλλά μόνον η Μαρία -το τέκνο της Αννας και του Ιωακείμ- ήταν «η κεχαριτωμένη» και κατέστη -το ακατάληπτο για τους ανθρώπους και τους αγγέλους- η μητέρα του Θεού.

Η Παναγία μας δεν γεννήθηκε από άσπιλη υπερφυσική σύλληψη, όπως λανθασμένα πιστεύουν οι Ρωμαιοκαθολικοί, αλλά μετά από την φυσική συνάφεια του Ιωακείμ και της Αννας. Λύθηκε δε η φυσική στειρότητα της Αννας χάρις στην άμεση παρέμβαση του Θεού ως απάντηση στις προσευχές των δικαίων Θεοπατόρων. Οι γέροντες Ιωακείμ και Αννα συνήλθαν χωρίς καμμία σαρκική έλξη, ηδονή, αλλά μόνο από υπακοή στον Θεό. Επεσφράγισαν και με αυτήν την πράξη τους την σωφροσύνη τους. Κατά αυτόν τον τρόπο η Παρθένος συνελήφθη «σωφρόνως εν τη νηδύι της Αννας εξ Ιωακείμ». Το ότι συνελήφθη σωφρόνως σημαίνει ότι ο τρόπος της συλλήψεως ήταν αγνός. Για να ήταν όμως η Παρθένος απαλλαγμένη από το προπατορικό αμάρτημα, δηλαδή να είχε άσπιλη σύλληψη, έπρεπε να είχε γεννηθεί παρθενικώς όπως και ο Χριστός.

Για να αποκτήσουν όμως τέτοιο τέκνο οι δίκαιοι Θεοπάτορες έδειξαν πίστη αδίστακτη, υπομονή αλύγιστη, έτρεφαν την ελπίδα που δεν καταισχύνει, είχαν μεγάλη καρτερία στις προσευχές τους• ότι ο Θεός θα εκπληρώσει το αίτημά τους. Και δεν υπόμειναν την ατεκνία τους για λίγο μόνο διάστημα. Η παράδοση λέγει ότι μετά από πενήντα χρόνια στειρότητας απέκτησε η Άννα την Θεοτόκο. Αυτή η στάση των Θεοπατόρων πρέπει να παραδειγματίζει όλους μας.

(Περιοδικό "Πεμπτουσία" τεύχος 21)

(Πηγή ηλ. κειμένου: faneromenihol.gr)

Λίγες ημέρες μετα την έναρξη του εκκλησιαστικού έτους, την 8η Σεπτεμβρίου, η Εκκλησία μας πανηγυρίζει «το Γενέθλιον της Υπεραγίας Δεσποίνης ημών Θεοτόκου

και αειπαρθένου Μαρίας».

Διά το γεγονός αυτό τα Ευαγγέλια σιγούν. Η ίδια άλλωστε σιγή απλώνεται γύρω από το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της Θεοτόκου. Ελάχιστοι είναι και οι λόγοι της, που διεσώθησαν. Αρκεί νά σημειωθεί, ότι η προτροπή πρός τους υπηρέτες κατα το θαύμα εν Κανά της Γαλιλαίας «ό,τι άν λέγῃ (ο Χριστός) ὑμῖν, ποιήσατε» (Ιω. 2, 5) είναι οι τελευταίοι της λόγοι, που αναφέρουν τα Ευαγγέλια. Από τότε (το θαύμα έγινε στις αρχές του πρώτου έτους της δημοσίας δράσεως του Κυρίου) και στο εξής η Θεοτόκος παρακολούθησε με σιωπή την δράσι του Υιού της και σιωπηλή έπνιξε τον πόνο της κάτω από τον Σταυρό Του.
Τα κενά των Ευαγγελίων περί του βίου της Υπεραγίας Θεοτόκου συμπληρώνουν οι απόκρυφοι διηγήσεις. Αυτές, γραμμένες από ευσεβείς συγγραφείς και πλουτισμένες από την φαντασία των, δίδουν πληροφορίες διά την Γέννηση της, την παιδική της ηλικία, την Κοίμηση της. Η Εκκλησία πήρεν από τα κείμενα αυτά τις παραδόσεις, που θεώρησε αληθινές και τις διεφύλαξε στις εορτες, τους ύμνους, τις εικόνες, που έγιναν με το υλικό των.

Μία από τις απόκρυφες διηγήσεις είναι το «Πρωτευαγγέλιον του Ιακώβου», το οποίο διηγείται μεταξύ άλλων και τα της Γεννήσεως της Θεομήτορος. Από αυτό μανθάνομε τα ονόματα των γονέων της, που είναι Ιωακείμ και Άννα, την ατεκνία των, την καταγωγή του Ιωακείμ από το βασιλικό γένος του Δαβίδ κ. ά. Εδώ βλέπομε την θλίψη και τα δάκρυα του ανδρογύνου διά την ατεκνία του, καθώς και τις προσευχές και τις νηστείες του διά την απόκτηση τέκνου.

Διά νά κατανοήσωμε τα εικονιζόμενα στην παράσταση της Γεννήσεως της Θεοτόκου, πρέπει να παραθέσωμεν μερικά αποσπάσματα από την διήγηση του Ιακώβου:

«Και ιδού άγγελος Κυρίου επέστη λέγων αυτή· Άννα Άννα, επήκουσε Κύριος της δεήσεώς σου, και συλλήψει και γεννήσεις, και λαληθήσεται το σπέρμα σου εν όλη τη οικουμένη... Και ιδού ήλθον άγγελοι δύο λέγοντες αυτή· Ιδού Ιωακείμ ο ανήρ σου έρχεται μετα των ποιμνίων αυτού. άγγελος γάρ Κυρίου κατέβη προς αυτόν λέγων· Ιωακείμ Ιωακείμ, επήκουσε Κύριος ο Θεός της δεήσεώς σου· καταβηθι εντεύθεν· ιδού γάρ η γυνή σου Άννα εν γαστρί λήψεται... Και ιδού Ιωακείμ ήκε μετα των ποιμνίων αυτού, και έστη Άννα προς την πύλην και είδε τον Ιωακείμ ερχόμενον, και δραμούσα εκρεμάσθη εις τον τράχηλον αυτού... Επληρώθησαν δε οι μήνες αυτής· εν δε τω ενάτω μηνί εγέννησεν Άννα. Και είπεν τη μαία· Τιεγέννησα; Η δέ είπεν· Θήλυ· Και είπεν Άννα· Εμεγαλύνθη η ψυχή μου εν τη ημέρα ταύτῃ· και ανέκλινεν αὐτήν. Πληρωθεισών δέ των ημερών απεσμήξατο Άννα, και έδωκεν μασθόν τη παιδί, και επωνόμασε το όνομα αυτῆς Μαριάμ».

Όπως βλέπομε στην διήγηση, η Γέννησις της Παναγίας αναγγέλλεται υπό του αγγέλου ύστερα από μακράν περίοδον ατεκνίας των γονέων της. Άγγελος αναγγέλλει την γέννηση και άλλων βιβλικών προσώπων: του Σαμψών, του Σαμουήλ, του Ιωάννου του Προδρόμου. Η Γέννησις όμως της Παναγίας διαφέρει, διότι είναι «τοῦ Ἀδάμ ἡ ἀνάπλασις καί τῆς Εὔας ἡ ἀνάκλησις· τῆς ἀφθαρσίας ἡ πηγή καί τῆς φθορᾶς ἀπαλλαγή, δι᾽ ἧς ἡμεῖς ἐθεώθην καί τοῦ θανάτου ἐλυτρώθημεν...» (Δοξαστικόν της Λιτής του πλ. δ᾽ ήχου).

Την σύγκριση μεταξύ της μητρός της Παναγίας και άλλων ατέκνων γυναικών της Αγίας Γραφής κάνει ωραιότατα το γ᾽ Στιχηρόν του Εσπερινού της εορτής του πλ. β᾽ ήχου:

«Εἰ και θείῳ βουλήματι περιφανεῖς στεῖραι γυναῖκες εβλάστησαν, αλλά πάντων η Μαρία των γεννηθέντων θεοπρεπώς ὑπερέλαμψεν· ότι και αγόνου παραδόξως τεχθεῖσα μητρός, έτεκεν εν σαρκί των απάντων Θεόν, ὑπέρ φύσιν εξ ασπόρου γαστρός...».

Όπως βλέπομε σε όλα σχεδόν τα τροπάρια της ιεράς Ακολουθίας του Γενεθλίου της Υπεραγίας Θεοτόκου, οι ιεροί υμνογράφοι τονίζουν, παραλλήλως προς την Γέννηση της Παναγίας, και τον ρόλο της ως Μητρός του Θεού. Ακόμη στη λύση της στειρώσεως της Άννης διαβλέπουν -κατα την διδασκαλίαν των Πατέρων της Ἐκκλησίας- τη λύση της στειρώσεως της ανθρωπίνης φύσεως, η οποία θα απολαύσει τους καρπούς της θείας Χάριτος. Η Χάρις αυτή «καρπογονεῖν λαμπρώς απάρχεται» με την Γέννηση της Θεοτόκου.

Ερμηνεία της εικόνας (Του Χρήστου Γ. Γκότση)

Ο βυζαντινός αγιογράφος της εικόνος της Γεννήσεως της Θεοτόκου ακολουθεί στην ένταξη των σχετικών σκηνών το απόκρυφο Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου διά να υπογραμμίσει τη θαυματουργική Γέννησι της Θεοτόκου. Ταυτοχρόνως όμως μένει πιστός στη διδασκαλία της Εκκλησίας, όπως την βλέπομε στα τροπάρια της εορτής. Διά τούτο ενώ εικονίζει την Θεοτόκο εντός λίκνου, ως βρέφος εσπαργανωμένον, δέν παραλείπει να επιγράψει υπεράνω της κεφαλής της τα συνήθη συμπιλήματα ΜΡ - ΘΥ (Μήτηρ Θεού).

Σε όλα σχεδόν τα τροπάρια τόσον της εορτής της Γεννήσεως της Θεοτόκου, όσον και της Συλλήψεως της Αγίας Άννης (9 Δεκεμβρίου), τονίζεται ότι η γεννηθεῖσα ή συλληφθεῖσα παιδίσκη είναι Μητέρα του Θεού.

Στην εικόνα, δεσπόζει η μορφή της Αγίας Άννης, που εικονίζεται μισοκαθισμένη στο

κρεββάτι. Με την αριστερά της χειρα, που μόλις προβάλλει από το ολοκόκκινο μαφόριό της, στηρίζει την κεκλιμένη κεφαλή της. Οι ευσεβείς σκέψεις, στις οποίες έχει βυθισθεί, λόγῳ του παραδόξου θαύματος, διαβάζονται στην έκφραση του προσώπου της.

Στο μέσον της εικόνος εικονίζονται οι υπηρέτριες, αι «παιδίσκαι», που σπεύδουν να δώσουν φαγητό στη λεχώ και να την περιποιηθούν. Η μεσαία ίσως να είναι η Ιουδίθ, την οποία κατ᾽ όνομα αναφέρει το Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου. Μία από τις υπηρέτριες μεέ ριπίδιο κάμνει αέρα στην Άννα.

Η σκηνή στο άνω αριστερό μέρος της εικόνος έχει εμπνευσθεί από την συνάντηση του Ιωακείμ και της Άννης μετά την αναγγελία υπό του αγγέλου περί αποκτήσεως τέκνου. Οι δύο ευτυχισμένοι γονείς εναγκαλίζονται και ασπάζονται στην πύλη του σπιτιολυ των (ή στην Χρυσή πύλη της πόλεως). Η Αγία Άννα λέγει στον άνδρα της, κατά το Πρωτευαγγέλιο: «Νῦν οἶδα ὅτι Κύριος ὁ Θεός εὐλόγησέ με σφόδρα...».

Στο δεξιό μέρος της εικόνος εικονίζεται ο Ιωακείμ σε στάση προσευχής. Σε αυτή την ιερή στιγμή τον ευρήκε ο άγγελος, που του μετέφερε την χαρμόσυνη είδηση. Ο Ιωακείμ ευρίσκεται απέναντι από την Θεοτόκο, έχει στραμμένο το βλέμμα του προς αυτήν και συνομιλεί μαζί της.

Πλησίον της νεογεννήτου Παναγίας κάθεται γνέθουσα μία παιδίσκη.

Στην όλη εικόνα κυριαρχεί ο τόνος της χαράς. Τα χρώματα των ενδυμάτων και των αρχιτεκτονημάτων είναι ζωηρά, τα πρόσωπα φωτεινά, όπως άλλωστε ταιριάζει στη γέννηση τέκνου ύστερα από πολλά χρόνια αναμονής.

Κλείνομε την ανάλυση της εικόνος της Γεννήσεως της Θεοτόκου μέ απόσπασμα από τον λόγο του Αγίου Ἰωάννου Δαμασκηνού «Εἰς τό Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου»:

«Ω ζεύγος λογικών τρυγόνων Ιωακείμ και Άννα το σωφρονέστατον. Υμείς τον της φύσεως νόμον, την σωφροσύνην, τηρήσαντες των υπέρ φύσιν κατηξιώθητε· τετόκατε (=έχετε γεννήσει) γαρ τω κόσμῳ Θεού μητέρα απείρανδρον. Υμείς ευσεβώς και οσίως εν ανθρωπίνῃ φύσει πολιτευσάμενοι, υπέρ αγγέλους και των αγγέλων δεσπόζουσαν νυν θυγατέρα τετόκατε. Ω θυγάτριον ωραιότατον και γλυκύτατον· ω κρίνον αναμέσον των ακανθών εκφυέν εξ ευγενεστάτης και βασιλικωτάτης ρίζης δαβιτικής... Ω ρόδον εξ ακανθών των Ιουδαίων φυέν και ευωδίας θείας πληρώσαν τα σύμπαντα. Ω θύγατερ Αδάμ και μήτηρ Θεού. Μακαρία η οσφύς και η γαστήρ εξ ων ανεβλάστησας· μακάριαι αι αγκάλαι αι σε εβάστασαν και χείλη τα των αγνών φιλημάτων σου απολαύσαντα, μόνα τα γονικά, ίνα ης εν πάσιν αειπαρθενεύουσα».

Απολυτίκιο της εορτής

Ἦχος δ'

Ἡ γέννησίς σου Θεοτόκε, χαρὰν ἐμήνυσε πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· ἐκ σοῦ γὰρ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ λύσας τὴν κατάραν, ἔδωκε τὴν εὐλογίαν· καὶ καταργήσας τὸν θάνατον, ἐδωρήσατο ἡμῖν ζωὴν τὴν αἰώνιον.

Προσεγγίσεις στην εορτή

Εικοστός τρίτος από του γένους του Δαυίδ ευρίσκεται ο Ματθάν, ο οποίος ενυμφεύθη την Μαρία εκ της φυλής του Ιούδα. (Ο Ματθάν υπήρξε ιερεύς επί της βασιλείας Κλεοπάτρας και Σαπώρου ή Σαβωρίου, βασιλέως Περσών & της βασιλείας Ηρώδου του Αντιπάτρου). Από την ένωσή τους, γεννήθηκαν 3 θυγατέρες, η Μαρία, η Σωβή & η Άννα & 1 υιός, ο Ιακώβ, ο πατέρας του Ιωσήφ του τέκτονος. Η Μαρία εγέννησε τη Σαλώμη τη μαμή, η Σωβή την Ελισσάβετ (τη μητέρα του Αγ. Ιωάννου του Πρόδρομου) & η Άννα που ήλθε εις γάμου κοινωνία με τον μεγαλοκτηματία Ιωακείμ, τη Θεοτόκο Μαρία, στη Ναζαρέτ (χωριό της Παλαιστίνης).

Το γεγονός αυτό εορτάζει η αγία Εκκλησία πανηγυρικώς την 8 η Σεπτεμβρίου κάθε έτους.

Η Παναγία έχει κεντρική θέση στην θεία Λατρεία. Το εκκλησιαστικό έτος πλαισιώνεται με θεομητορικές εορτές• αρχίζει με το «Γενέσιον της Υπεραγίας Θεοτόκου», ενώ τελειώνει με την «Κατάθεσιν της Τιμίας Ζώνης της Θεοτόκου».

Αιτία πνευματικής χαράς και αγαλλιάσεως είναι η σημερινή ημέρα, γιατί σήμερα εορτάζομε την γέννηση της αειπαρθένου και Θεοτόκου Μαρίας, του ευωδεστάτου άνθους που βλάστησε «εκ της ρίζης Ιεσσαί». Εορτάζομε «παγκοσμίου ευφροσύνης γενέθλιον», που καθίσταται «η είσοδος όλων των εορτών και το προοίμιο του μυστηρίου του Χριστού», κατά τον άγιο Ανδρέα Κρήτης. Γέννηση, που έγινε πρόξενος της αναγεννήσεως, αναπλάσεως και ανακαινίσεως των πάντων. Σήμερα γεννιέται Αυτή που θα γεννήσει εν χρόνω, κατά ανερμήνευτο και παράδοξο τρόπο, τον άχρονο και προαιώνιο Θεό Λόγο, τον Δημιουργό και Σωτήρα του κόσμου.

Ολόκληρο πλήθος από προεικονίσεις, προτυπώσεις και προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης σε Αυτήν αναφέρονται. Αποτελεί την αποκορύφωση, την ολοκλήρωση της

παλαιοδιαθηκικής παιδαγωγικής προετοιμασίας της ανθρωπότητος για την υποδοχή του σαρκωθέντος Σωτήρος Θεού. Την Παναγία μας προεικόνιζαν η άφλεκτος βάτος στο όραμα του Μωυσή, οι θεόγραφες πλάκες και η κιβωτός του Νόμου, το ουράνιο μάννα και η χρυσή στάμνα, η λυχνία και η τράπεζα, η ράβδος Ααρών η βλαστήσασα, η κλίμακα του Ιακώβ, ο πόκος του Γεδεών, το αλατόμητον όρος του Δανιήλ, η κάμινος που με το πυρ δρόσιζε τους Τρεις Παίδες, αλλά και αυτά τα Αγια των Αγίων της σκηνής του μαρτυρίου. Η Θεοτόκος είναι το μεταίχμιο μεταξύ Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Για την Παλαιά αποτελούσε το κήρυγμα των προφητών, την προσδοκία των δικαίων• ενώ για την Καινή Διαθήκη γίνεται ο γλυκασμός των αγγέλων, η δόξα των αποστόλων, το θάρρος των μαρτύρων, το εντρύφημα των οσίων, το καύχημα του ανθρωπίνου γένους, γι' αυτό και μακαρίζεται από «πάσα γενεά».

Όλη η δημιουργία περίμενε την γέννησή της. Η Παναγία μας είναι «ο καρπός των κτισμάτων» κατά τον άγιο Νικόλαο Καβάσιλα, δηλαδή το σημείο εκείνο στο οποίο κατατείνει ολόκληρη η κτίση. Όπως το δένδρο υπάρχει για τον καρπό, έτσι η κτίση υπάρχει για την Παρθένο και η Παρθένος για τον Χριστό. Όπως τονίζουν οι Πατέρες όχι μόνον οι άνθρωποι, αλλά και ο ουρανός και η γη, όλη η ορατή και αόρατη κτίση δημιουργήθηκαν για την άχραντο Παρθένο. Όταν ο Θεός στην αρχή των αιώνων ατενίζοντας προς τα δημιουργήματά του, είπε ότι είναι «καλά λίαν», ουσιαστικά έβλεπε μπροστά του τον καρπό όλης της δημιουργίας, την Υπεραγία Θεοτόκο, και ο έπαινός του ήταν στην πραγματικότητα «ευφημία της Παρθένου».

Κατά την σημερινή ημέρα ευεργετείται όλη η κτίση από την γέννηση της πανάμωμης Δέσποινάς μας. «Το καινότατον αυτό δημιούργημα» δεν ήταν απλά η καλύτερη γυναίκα στην γη, ούτε η καλύτερη γυναίκα όλων των εποχών, αλλά ήταν Αυτή η μοναδική που θα μπορούσε να κατεβάσει τον ουρανό στην γη, να κάνει τον Θεό άνθρωπο. Ο δημιουργός Θεός Λόγος έπλασε τέτοια την ανθρώπινη φύση, ώστε όταν θα χρειαζόταν να γεννηθεί, να λάβει από αυτήν την μητέρα του. Ο αόρατος και αθέατος Θεός έρχεται δι' Αυτής επί γης και γίνεται ορατός• ενώνεται και κοινωνεί με την κτίση με έναν ουσιαστικότερο και πιο ενοειδή τρόπο. Ενώνει δια της ανθρωπίνης φύσεώς του όλη την κτίση στην υπόστασή του και την θεώνει. Ο ανείδεος και απερίγραπτος Θεός λαμβάνει «δούλου μορφήν» (Φιλιπ. 2,7), ανθρώπινη σάρκα και λογική ψυχή, συναναστρέφεται με τους ανθρώπους και περπατά πάνω στην γη. Ο «αχώρητος παντί» θα χωρέσει στην παρθενική μήτρα της Θεοτόκου, ώστε η Παναγία μητέρα του να καταστεί η «χώρα του Αχωρήτου».

Σήμερα λύνεται η στειρότητα της Αννας και γεννάται «το κειμήλιον της Οικουμένης», κατά την έκφραση του αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας. Παρόμοιο θαύμα έκανε ο Θεός πολλές φορές στην Παλαιά Διαθήκη στην Σάρρα την σύζυγο του πατριάρχου Αβραάμ, στην Ρεβέκκα την σύζυγο του Ισαάκ, στην Αννα την μητέρα του προφήτου Σαμουήλ, στην Ελισάβετ την μητέρα του προφήτου Προδρόμου. Ομως

διαφέρει κατά πολύ το σημερινό θαύμα. Μπορεί τα τέκνα των παραπάνω μητέρων, των οποίων η μακροχρόνια στειρότητα λύθηκε θαυματουργικά, να ήταν ενάρετα και άγια, αλλά μόνον η Μαρία -το τέκνο της Αννας και του Ιωακείμ- ήταν «η κεχαριτωμένη» και κατέστη -το ακατάληπτο για τους ανθρώπους και τους αγγέλους- η μητέρα του Θεού.

Η Παναγία μας δεν γεννήθηκε από άσπιλη υπερφυσική σύλληψη, όπως λανθασμένα πιστεύουν οι Ρωμαιοκαθολικοί, αλλά μετά από την φυσική συνάφεια του Ιωακείμ και της Αννας. Λύθηκε δε η φυσική στειρότητα της Αννας χάρις στην άμεση παρέμβαση του Θεού ως απάντηση στις προσευχές των δικαίων Θεοπατόρων. Οι γέροντες Ιωακείμ και Αννα συνήλθαν χωρίς καμμία σαρκική έλξη, ηδονή, αλλά μόνο από υπακοή στον Θεό. Επεσφράγισαν και με αυτήν την πράξη τους την σωφροσύνη τους. Κατά αυτόν τον τρόπο η Παρθένος συνελήφθη «σωφρόνως εν τη νηδύι της Αννας εξ Ιωακείμ». Το ότι συνελήφθη σωφρόνως σημαίνει ότι ο τρόπος της συλλήψεως ήταν αγνός. Για να ήταν όμως η Παρθένος απαλλαγμένη από το προπατορικό αμάρτημα, δηλαδή να είχε άσπιλη σύλληψη, έπρεπε να είχε γεννηθεί παρθενικώς όπως και ο Χριστός.

Για να αποκτήσουν όμως τέτοιο τέκνο οι δίκαιοι Θεοπάτορες έδειξαν πίστη αδίστακτη, υπομονή αλύγιστη, έτρεφαν την ελπίδα που δεν καταισχύνει, είχαν μεγάλη καρτερία στις προσευχές τους• ότι ο Θεός θα εκπληρώσει το αίτημά τους. Και δεν υπόμειναν την ατεκνία τους για λίγο μόνο διάστημα. Η παράδοση λέγει ότι μετά από πενήντα χρόνια στειρότητας απέκτησε η Άννα την Θεοτόκο. Αυτή η στάση των Θεοπατόρων πρέπει να παραδειγματίζει όλους μας.

(Περιοδικό "Πεμπτουσία" τεύχος 21)

(Πηγή ηλ. κειμένου: faneromenihol.gr)